13/01/2021

השבוע במאקרו

הגירעון בתקציב המדינה הסתכם בשנת 2020 בכ-11.7% תוצר לעומת ממוצע שנתי של 2.9% בעשור שקדם לה

בשנת 2020 הסתכם הגירעון בתקציב המדינה בכ-160.3 מיליארד ₪ (כ-11.7% תוצר) לעומת גירעון של כ-52.2 מיליארד ₪ (3.7% תוצר) בשנת 2019. גידול חד זה בגירעון מקורו במשבר הבריאותי אליו נקלע העולם כולו ובתוכו ישראל החל מראשית השנה שחלפה. כאשר בוחנים את העליה של 8% תוצר בגירעון הרי שמרביתה היא תוצאה של התרחבות ניכרת בהוצאות הממשלה כתוצאה ממשבר הקורונה (גידול של כ-6.5 אחוזי תוצר מתוך ה-8%) ואילו הירידה בהכנסות הסתכמה בתרומה של כ-1.5% תוצר. זאת, על רקע ירידה בהכנסות ממיסים אשר הייתה מתונה יחסית, בין השאר, בהשפעת המיסים הישירים שהיקף הגבייה שלהם אף עלה בשנה שחלפה, שכן ההשפעה של הגידול החד במספר הבלתי מועסקים לא ניכרה (באופן משמעותי) בגביית המס על הכנסותיהם.

כאמור, עיקר הגידול בגירעון מקורו בצד ההוצאות: המרכיב הבולט בהקשר זה היה בגין התכנית הכלכלית – הוצאות של כ-68.7 מיליארד ₪ להתמודדות עם משבר הקורונה, כאשר המכסה התקציבית בגין תכנית זו עמדה בשנת 2020 על כ-84.8 מיליארד ₪, דהיינו היקף ביצוע של כ-81%. מעבר לסיוע התקציבי הישיר כאמור, כללה תכנית הסיוע של הממשלה גם סיוע באמצעות אשראי ותזרים בהיקף של כ-40.5 מיליארד ₪ (בעיקר הלוואות בערבות המדינה הניתנות על ידי הבנקים) וכן סיוע באמצעות הביטוח הלאומי (לעובדים בחל"ת) כך שסך התכנית הסתכם בכ-137.3 מיליארד ₪ ואילו הביצוע בשנת 2020 הסתכם בכ-80%.

במבט קדימה, משבר הקורונה מקשה על יכולת החיזוי של הגירעון התקציבי. בנק ישראל העריך לאחרונה כי בשנה הקרובה הגירעון בתקציב צפוי להסתכם בטווח של 8% ועד 11% תוצר, על בסיס שני תרחישי התפתחות שונים של המצב הכלכלי. תחזית לאומי, בתרחיש המרכזי, מצויה אף היא בטווח זה. על רקע זה, נראה כי חזרה להיקפי גירעון כפי שהיו בעשור שקדם למשבר (ראה/י גרף) עלולה להימשך מספר שנים.

הגירעון בתקציב המדינה בשנת 2020 היה גבוה בהשוואה למרבית המדינות המתקדמות בעולם

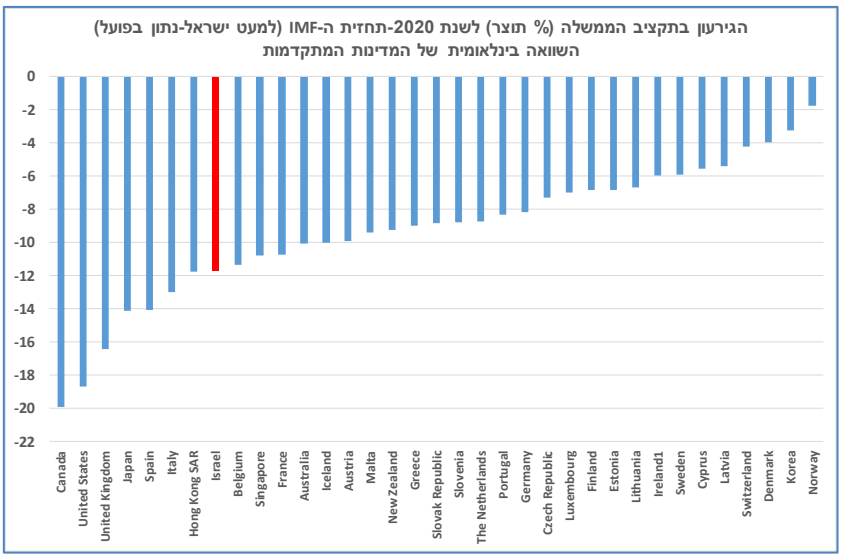

מרבית מדינות העולם נפגעו באופן קשה ממשבר הקורונה. באופן טבעי, כלי המדיניות התקציבי הוא הכלי המוביל והמשמעותי בניסיון לתמוך במשק. זאת, לצד אמצעי המדיניות המוניטרית התומכים אשר הופעלו בעוצמה בעולם כולו וגם בישראל באמצעות שורה של כלים מרחיבים. למרות שהממשלה פעלה ללא תקציב מאושר בשנה שחלפה (כמו גם בזו שקדמה לה) נעשה שימוש בכלים תקציביים שונים לצורך תמיכה במשק, והגירעון, כפי שנכתב בפסקה קודמת, גדל באופן משמעותי. בגרף משמאל ניתן לבחון עד כמה ההרחבה התקציבית בישראל, אשר השפיעה על הגירעון, הייתה דומה/שונה מזו אשר נעשתה במדינות המתקדמות בעולם. מדינות אלה הוגדרו על ידי קרן המטבע הבינלאומית (IMF) ואילו הנתונים הם תחזיות הקרן לגירעון התקציבי בשנת 2020 כפי שפורסמו בחודש אוקטובר 2020. הנתון של ישראל מבוסס על הנתון בפועל אותו פרסם לאחרונה משרד האוצר. בהשוואה הבינלאומית הנ"ל, ניתן לראות, כי היקף הגירעון בישראל הוא מן הגבוהים בקרב המדינות המתקדמות (advanced economies), מצב המשקף תמיכה תקציבית ניכרת, אך גם "נקודת מוצא" גבוהה- דהיינו, גירעון תקציבי בסיסי גבוה יחסית למדינות רבות, כולל לישראל, עוד בטרם פרץ משבר הקורונה.

סחר החוץ של ישראל בשנת 2020-צמצום הן ביצוא והן ביבוא הסחורות

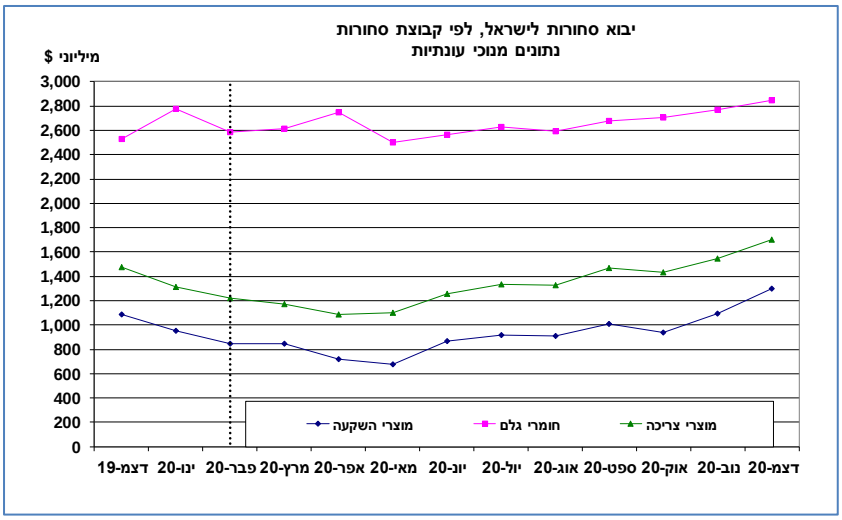

הגירעון המסחרי של ישראל, דהיינו, הפער בין היבוא ליצוא השל סחורות, הסתכם בשנת 2020 בכ-20.2 מיליארד דולר, ירידה של כ-15% בהשוואה לגירעון בשנת 2019. עם זאת, הגירעון המסחרי ה"בסיסי" (הגירעון ללא אוניות, מטוסים, יהלומים וחומרי אנרגיה) דווקא התרחב בשנה שחלפה בכ-22% והסתכם בכ-15.9 מיליארד דולר, כך שנראה כי השפעת ירידת מחירי האנרגיה בעקבות המשבר היא הגורם המרכזי לצמצום ערך היבוא ולקיטון בגירעון הכולל. המשבר, אשר ראשיתו בהטלת סגר במהלך חודש מרס 2020, גרם בתחילה לירידה חדה הן ביבוא והן ביצוא הסחורות. עם זאת, החל בחודש מאי 2020 ולמרות הסגרים בהמשך השנה, נרשמה התאוששות בפעילות סחר החוץ. הדבר ניכר ביבוא הסחורות כפי שניתן לראות בגרף-התרחבות ניכרת הן ביבוא מוצרי צריכה והן ביבוא מוצרי השקעה לרמות הגבוהות משמעותית מאלה שהיו טרום המשבר. יבוא חומרי הגלם התרחב אף הוא והדבר בא לידי ביטוי גם בהתאוששות של היצוא התעשייתי. נתונים אלה מעודדים מאחר והם משקפים מגמות של התרחבות בפעילות ולא של מיתון בפעילות הכלכלית. להערכתנו, הדבר צפוי לבוא לידי ביטוי בשנה הקרובה בהתרחבות ניכרת הן של יצוא והן של יבוא הסחורות והשירותים לאחר הצמצום בהיקפם בשנה שחלפה. זאת, על רקע התאוששות צפויה בסחר העולמי ובפעילות הכלכלית במדינות הסוחרות עם ישראל. כל זאת, כמובן, בהינתן שלא תחול החמרה/החרפה במשבר הקורונה.

ככל שתהליך ההתחסנות בישראל יהיה מהיר יחסית לזה של שאר העולם, וכתוצאה ההתאוששות של הביקושים בישראל תהיה מהירה יחסית לשאר העולם, הדבר צפוי להשפיע על הגירעון המסחרי של ישראל וגם על רמתו של העודף בחשבון השוטף של מאזן התשלומים. התאוששות הביקושים בישראל לסחורות ולשירותים, אם תתאפשר על רקע השגת מסה קריטית של מחוסנים ועלייה מואצת של הביקושים, צפויה לבוא לידי ביטוי בגידול של ממש בהיקף היבוא של ישראל. במידה וזינוק אפשרי כזה ביבוא יתרחש מבלי שישנה עלייה של ממש גם ביצוא של ישראל, זאת עקב התאוששות איטית יחסית בביקושים מצד יעדי היצוא של ישראל, הדבר עשוי לבוא לידי ביטוי בהגדלה נוספת של הגירעון המסחרי ובצמצום מסוים של העודף הגדול יחסית בחשבון השוטף של מאזן התשלומים.

התפתחות כזו, לצד המשך מדיניות רכישות המט"ח, עשויה למתן בסופו של דבר את עוצמת מהלך התיסוף של השקל ביחס לסל המטבעות, שהתחזק מאוד, בצורה חריגה, מאז אמצע חודש נובמבר 2020. לא מן הנמנע שמהלך תיסוף חריף זה של התקופה האחרונה, שיתכן שיתברר בסופו של דבר כזמני, קשור גם לפעילות המשקיעים המוסדיים בישראל שהגיבו עם פעילות גידור בהיקף חריג על מנת להתאים עצמה לעלייה החדה והחריגה שנרשמה בשוק המניות בארה"ב מאז חודש נובמבר.

כתב: איל רז

לתגובות, הערות והארות: ניתן לפנות לאיל רז, ראש ענף כלכלה, בנק לאומי
דואר אלקטרוני: eyalr@bll.co.il , טלפון: 076-8858039